

Afscheid van de wapenen

EERSTE BOEK

In de nazomer van dat jaar woonden wij in een huis in een dorp dat over de rivier en de vlakte uitzag op de bergen. In de rivierbedding lagen kiezelstenen en keien, droog en wit in de zon, en het water stroomde er helderblauw en snel tussendoor. Troepen trokken het huis voorbij en de weg af, en het stof dat zij opjoegen dwarrelde neer op de boombladeren. Ook de stammen van de bomen waren stoffig en de bladeren vielen dat jaar al vroeg; wij zagen de troepen langs de weg marcheren en het stof opwaaien en de bladeren, voortgestuwd door de wind, van de bomen vallen, en de soldaten oprukken, en nadien lag de weg weer leeg en wit voor ons met alleen nog wat bladeren.

In de vlakte groeiden talrijke gewassen; er waren veel boomgaarden en aan de overkant van de vlakte rezen de bergen bruin en kaal omhoog. Er werd gevochten in de bergen en 's nachts konden we het artillerievuur zien. In het donker leek het op zomers weerlicht, maar de nachten waren koel en er zat geen storm in de lucht.

Soms hoorden wij in het duister de troepen onder het raam door marcheren en kanonnen voorbijtrekken, voortgesleept door tractoren. 's Nachts was er druk verkeer; er waren dan veel muilezels op de weg met kistjes munitie aan weerskanten van hun pakzadels, grijze vrachtauto's die mannen vervoerden, en andere vrachtauto's waarvan de lading met zeildoek bedekt was, en die zich in het verkeer langzamer voortbewogen. Ook overdag kwamen er grote kanonnen voorbij, door tractoren voortgesleept; hun lange lopen waren gecamoufleerd door groene takken en de tractoren waren bedekt met groene bladeren en wingerd. In noordelijke richting konden we dwars over een vallei heen een kastanjewoud zien, en daarachter nog een gebergte aan deze zijde van de rivier. Ook in dit gebergte werd gevochten, maar zonder succes, en in de herfst, wanneer de regentijd aanbrak, vielen alle bladeren van de kastanjabomen en dan waren de

takken kaal en de stammen zwart van de regen. De wijngaarden waren ook schraal en hadden nauwelijks blad, en heel het landschap droeg in zijn natte en bruine doodsheid de tekenen van de herfst. Er hingen nevels boven de rivier en wolken boven het gebergte; de vrachtauto's deden het slijk op de weg rondspatten en de troepen waren bemodderd en nat in hun capes; ook hun geweren waren nat en de twee leren patroontassen voor aan de koppelriem, grijsleren tassen, zwaar van de vele houders van de smalle, zesenhalf millimeter lange patronen, staken als bulten onder de capes vooruit, zodat de mannen die langs de weg voorbijkwamen erbij liepen alsof ze zes maanden zwanger waren.

Er waren kleine grijze auto's die heel snel voorbijreden; gewoonlijk zat er een officier aan het stuur, terwijl de chauffeur en andere officieren op de achterbank zaten. Zij spatten zelfs nog meer slijk rond dan de vrachtwagens, en wanneer een van de officieren achterin tussen twee generaals zat en heel klein was, zo klein dat je zijn gezicht niet kon zien, maar alleen het puntje van zijn muts en zijn smalle rug, en als de auto extra hard reed, was het waarschijnlijk de koning. Hij woonde in Udine en trok er bijna iedere dag zo op uit om te kijken hoe de zaken ervoor stonden, en de zaken stonden er heel slecht voor.

Met het aanbreken van de winter kwam de periode van voortdurende regen en met de regen kwam de cholera. Maar die werd bedwongen en ten slotte stierven er in het leger maar zeventienduizend man aan.

Het jaar daarop werden er veel overwinningen behaald. Het gebergte aan de overkant van het dal en het heuvelland met het kastanjewoud werd veroverd, en ook werden er aan de overkant van de vlakke overwinningen behaald op het zuidelijker gelegen plateau; wij staken in augustus de rivier over en woonden in een huis in Gorizia, met een fontein en veel dikke schaduwrijke bomen in een ommuurde tuin en een blauweregen, die de zijkant van het huis purper kleurde. Nu werd er gevochten in de bergen vlak bij ons op nog geen mijl afstand. De stad was erg prettig en ons huis was erg mooi. De rivier stroomde achter ons en de verovering van de stad had weinig moeite gekost, maar de bergen die daarna kwamen konden niet veroverd worden, en ik was erg blij dat de Oostenrijkers eens, als de oorlog ooit zou eindigen, terug schenen te willen komen naar de stad, omdat zij haar niet bombardeerden om haar te verwoesten, maar alleen nu en dan op militaire doelen mikten. Het leven voor de mensen daar ging door en er waren ziekenhuizen en cafés en artillerie in de zijstraten en twee bordelen, een voor gewone soldaten en een voor officieren, en, tegen het einde van de zomer, de koele nachten, het vechten in de bergen achter de stad, het ijzer van de spoorbrug dat nog sporen van granaatvuur droeg, de verbrijzelde tunnel bij de rivier waar gevochten was, de bomen rondom het plein en de lange laan met bomen die uitkwam op het plein; dit alles tezamen met het feit dat er meisjes waren in de stad, en dat de koning voorbijkwam in zijn auto, terwijl wij nu soms zijn gezicht konden zien en zijn kleine lichaam met de lange hals en zijn grijze sik; dit alles en het plotseling geconfronteerd worden met het inwendige van huizen die bij een bombardement een muur verloren hadden, met kalk en puin in de tuinen en soms op straat, en de berichten dat alles goed ging op de Carso deden deze herfst sterk verschillen van de vorige, die wij op het platteland hadden doorgebracht. De oorlog was ook veranderd.

Het eikenwoud op het gebergte achter de stad was verdwenen. In de zomer, toen wij in de stad aangekomen waren, was het woud groen geweest, maar nu waren er slechts stronken en afgeknotte stammen en de grond was opengereten, en op zekere dag tegen het einde van de herfst, toen ik buiten liep in de buurt waar het eikenwoud was geweest, zag ik een wolk over de berg trekken. Ze naderde heel snel en de zon kleurde dofgeel, en toen was alles ineens grijs en de lucht betrok en de wolk daalde langs de berg naar beneden en plotseling zaten we er middenin en sneeuwde het. De sneeuw viel in vlagen, de kale grond werd bedekt, de boomstronken stonden scherp afgetekend, er lag sneeuw op de geweren en er waren paden in de sneeuw die naar de latrines liepen achter de loopgraven.

Later, beneden in de stad, zag ik de sneeuw neerdwarrelen terwijl ik uit het raam keek van het bordeel voor officieren, waar ik in gezelschap van een vriend en twee glazen een Bes Asti zat te drinken, en terwijl we naar buiten keken, waar de sneeuw langzaam en zwaar uit de lucht viel, wisten we dat er dat jaar niets bijzonders meer zou gebeuren. Verderop langs de rivier waren de bergen nog niet veroverd; geen van de bergen aan de overkant van de rivier was veroverd. Dat werd allemaal bewaard voor het volgend jaar. Mijn vriend zag de priester uit onze mess op straat voorbijkomen, voorzichtig door de modder wadend, en hij bonsde op het raam om zijn aandacht te trekken. De priester keek op. Hij zag ons en glimlachte. Mijn vriend wenkte hem binnen te komen. De priester schudde het hoofd en liep verder. Die avond in de mess na de spaghettischotel, waar iedereen heel vlug en ernstig van at – ze haalden de spaghetti met de vork omhoog totdat de losse slierten vrij hingen en lieten die dan in hun mond zakken, of ze brachten één keer de vork naar hun mond en bleven voortdurend zuigen –, waarbij we wijn inschonken uit de met stro omhulde vierehalveliterfles; die hing in een ijzeren mandje, en je moest de hals van de fles met je wijsvinger naar beneden trekken, dan vloei de wijn helder, rood en lieflijk, als hars uit een boomschors, in het glas dat je met dezelfde hand vasthield; na deze maaltijd begon de kapitein de priester te pesten.

De priester was nog jong en bloosde gauw, en hij droeg een uniform net als wij, maar met een donkerrood fluwelen kruis boven de linkerborstzak van zijn grijze tuniek. De kapitein deed mij het overigens twijfelachtige genoeg om krukkelig Italiaans te spreken, zodat ik het precies zou kunnen verstaan en niets mij zou ontsnappen.

‘Priester vandaag met meisjes,’ zei de kapitein, met een blik op de priester en op mij. De priester glimlachte, bloosde en schudde het hoofd. De kapitein pestte hem wel vaker.

‘Is het niet zo?’ vroeg de kapitein. ‘Vandaag ik zie de priester met meisjes.’

‘Nee,’ zei de priester. De andere officieren luisterden geamuseerd toe hoe de priester zich liet jennen.

‘Priester niet met meisjes,’ ging de kapitein verder. ‘Priester nooit met meisjes,’ legde hij mij uit. Hij nam mijn glas en vulde het, met zijn blik voortdurend op mij gericht, maar zonder de priester uit het oog te verliezen.

‘Priester elke nacht vijf tegen een.’ Iedereen aan tafel lachte. ‘Begrijp je? Priester iedere nacht vijf tegen een.’ Hij maakte een gebaar en lachte schaterend. De priester vatte het op als een grap.

‘De paus wil dat de Oostenrijkers de oorlog winnen,’ zei de majoor. ‘Hij mag Frans Jozef wel. Daar komt het geld vandaan. Ik ben atheïst.’

‘Heb je wel eens de *Black Pig* gelezen?’ vroeg de luitenant. ‘Ik zal je een exemplaar geven. Dat boek heeft mijn geloof aan het wankelen gebracht.’

‘Het is een smerig en verachtelijk boek,’ zei de priester. ‘U vindt het niet echt mooi.’

‘Het is erg de moeite waard,’ zei de luitenant. ‘Het gaat over zulke priesters. Je zult het vast mooi vinden,’ zei hij tegen mij. Ik glimlachte naar de priester en over het kaarslicht heen glimlachte hij terug.

‘U moet het niet lezen,’ zei hij.

‘Ik zal het wel voor je op de kop tikken,’ zei de luitenant.

‘Ieder weldenkend mens is atheïst,’ zei de majoor. ‘Toch geloof ik ook niet in de vrijmetselarij.’

‘Ik geloof wel in de vrijmetselarij,’ zei de luitenant. ‘Het is een organisatie waar ik mijn pet voor afneem.’ Er kwam iemand binnen, en toen de deur openging kon ik de sneeuw zien neerdwarrelen.

‘Er zal wel geen aanval meer komen nu het eenmaal sneeuwt,’ zei ik.

‘Beslist niet,’ zei de majoor. ‘Je zou eigenlijk met verlof moeten gaan. Je zou eens naar Rome moeten gaan, of naar Napels of Sicilië...’

‘Hij zou naar Amalfi moeten gaan,’ zei de luitenant. ‘Ik zal briefkaarten voor je schrijven voor mijn familie in Amalfi. Zij zullen van je houden als van hun eigen zoon.’

‘Hij zou naar Palermo moeten gaan.’

‘Hij moet naar Capri.’

‘Ik zou het leuk vinden als u de Abruzzes ging bekijken, en meteen mijn familie in Capracotta opzoekt,’ zei de priester.

‘Moet je hem horen met zijn Abruzzes. Daar ligt meer sneeuw dan hier. Hij gaat niet om boeren te bekijken. Laat hem liever de bakermatten van cultuur en beschaving bezoeken.’

‘Hij moet met mooie meisjes uit. Ik zal je wel adressen geven in Napels. Mooie jonge meisjes – met hun moeder erbij. Ha! Ha! Ha!’ De kapitein spreidde zijn hand open, de duim omhoog en de vingers gespreid, zoals wanneer je schaduwspelletjes speelt. De schaduw van zijn hand was op de muur. Opnieuw sprak hij krukkelig Italiaans. ‘Je gaat weg als deze,’ hij wees naar de duim, ‘en komt terug als deze,’ hij raakte zijn pink aan. Iedereen lachte.

‘Kijk,’ zei de kapitein. Hij spreidde zijn hand weer. Opnieuw wierp het kaarslicht schaduwen op de muur. Hij begon bij de duim en benoemde de rangorde van de duim en de vier vingers: ‘*Sottotenente* (de duim), *tenente* (wijsvinger), *capitano* (middelvinger), *maggiore* (ringvinger) en *tenentecolonnello* (de pink). Je gaat weg als sottotenente! Je komt terug als sottocolonnello!’ Ze lachten allemaal. De kapitein had veel succes met zijn vingerspelletjes. Hij keek naar de priester en schreeuwde: ‘Iedere nacht priester vijf tegen een.’ Ze barstten weer allemaal in lachen uit.

‘Je moet meteen met verlof gaan,’ zei de majoor.

‘Ik zou best met je mee willen om je van alles te laten zien,’ zei de luitenant.

‘Neem een grammofoon mee als je terugkomt.’

‘En goeie operaplatten.’

‘Neem Caruso mee.’

‘Nee, geen Caruso. Die brult zo.’

‘Jij mocht willen dat je zo kon brullen als hij.’

‘Hij brult, ik zeg je dat hij brult!’

‘Ik zou het leuk vinden als u naar de Abruzzes ging,’ zei de priester. De anderen schreeuwden door elkaar. ‘Daar kun je goed jagen. U zou de mensen aardig vinden, en het is er wel koud, maar het weer is helder en droog. U zou bij mijn familie kunnen logeren. Mijn vader is een groot jager.’

‘Vooruit,’ zei de kapitein. ‘Laten we naar de hoeren gaan voordat ze sluiten.’

‘Goedenavond,’ zei ik tegen de priester.

‘Goedenavond,’ zei hij.

Toen ik terugkwam aan het front woonden we nog steeds in die stad. Er stonden nu veel meer kanonnen in het land om ons heen en het was lente geworden. De velden waren groen en er zaten kleine groene loten aan de stengels, de bomen langs de weg hadden blaadjes gekregen en er woei een lichte bries vanaf zee. Ik zag de stad met de heuvel en het oude kasteel daarboven in een heuvelkom, en op de achtergrond de bergen, bruine bergen met schaars begroeide hellingen. In de stad waren meer kanonnen dan vroeger, er waren een paar nieuwe ziekenhuizen, je kwam op straat Engelsen tegen, mannen en soms ook vrouwen, en er waren nog wat meer huizen door granaatvuur getroffen. Het was warm en voorjaarsachtig en ik liep het laantje af, waar de zonnewarmte doordrong, weerkaatst door de muur, en ik merkte dat we nog in hetzelfde huis woonden, en dat het er precies hetzelfde uitzag als toen ik het had verlaten. De deur stond open, er zat een soldaat op een bank buiten in de zon, er stond een ambulance bij de zijdeur te wachten en toen ik door de deur naar binnen ging rook ik de lucht van marmeren vloeren en van een ziekenhuis. Alles bevond zich in de staat waarin ik het had achtergelaten, behalve dat het nu voorjaar was. Ik keek om de hoek van de deur in de grote kamer en zag de majoor aan zijn schrijftafel zitten, met het raam open en de kamer vol zonlicht. Hij zag mij niet en ik wist niet of ik naar binnen zou gaan en me zou melden, of eerst naar boven om me op te frissen. Ik besloot naar boven te gaan.

De kamer die ik met luitenant Rinaldi deelde keek uit op de binnenplaats. Het raam stond open, mijn bed was opgemaakt met dekens, en mijn uitrusting hing aan de muur, het gasmasker in een langwerpige blikken omhulsel, de stalen helm aan dezelfde spijker. Aan het voeteneind van het bed stond mijn platte koffer, en mijn winterlaarzen, het leer glimmend van de olie, stonden op de koffer. Mijn Oostenrijkse scherpschuttergeweer